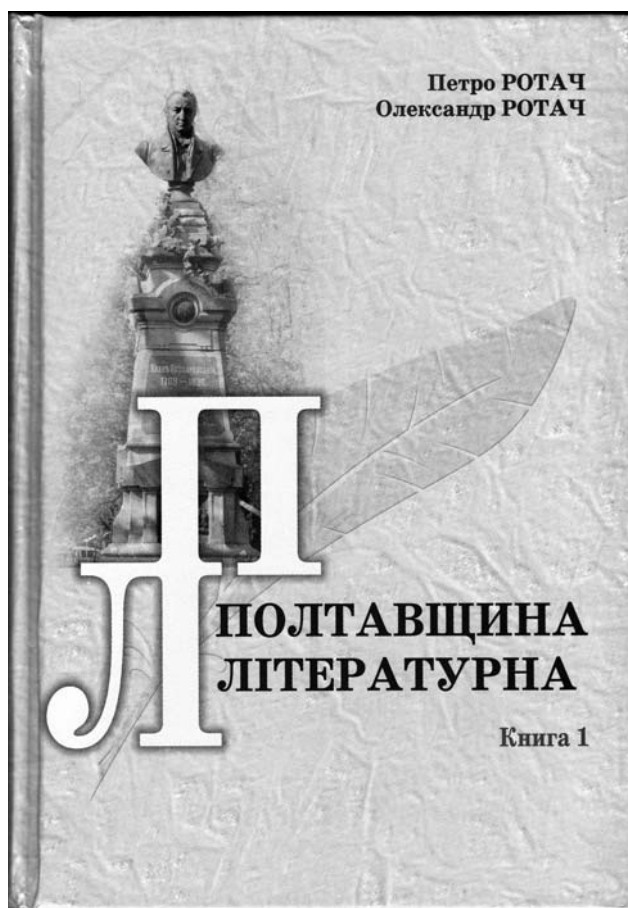

ПЕТРУ ПЕТРОВИЧУ РОТАЧЕВІ – 95!

Микола Жулинський

КРИЗЬ ТЕРНИ ДО ЗВЕРШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ОBOB'ЯЗКУ¹

Звершити вповні свій головний національний зобов'язок – підготувати й видати енциклопедичний біобібліографічний словник «Полтавщина літературна» особисто Петру Петровичу Ротачеві – видатному літературознавцю, краєзнавцю, поету, публіцисту – не судилося. У вкрай несприятливих для на-

Петро Ротач (24.01.1925 р., х. Калениківщина Талалаївської волості Роменського повіту на Полтавщині (тепер Чернігівщина) – 13.06.2007 р., м. Полтава) – український письменник, літературознавець, краєзнавець, автор понад двадцяти книг, упорядник унікальної крайової енциклопедії «Полтавська Шевченкіана»

уково-творчої діяльності обставинах довелося цьому подвижникові на ниві національної культури жити і працювати. Комуністична репресивна система десятиліттями морально виснажувала національно-свідомого полтавця, здійснюючи потаємне за ним стеження, викликаючи щомісяця на бесіди в КДБ, намагаючись схилити його до співпраці з «органами», забороняючи видрук його творів... Та Петро Ротач – постать унікальна і знакова в історії боротьби українського народу за те, щоб у власній хаті – національній Державі запанувала «своя правда, і сила, і воля»

¹Стаття є однією з передмов до видання «Полтавщина літературна»: Жулинський М. Кризь терни до звершення національного обов'язку. *Полтавщина літературна: енциклопедичний біобібліографічний словник*: у 3 кн. / за ред. О. П. Ротача; вст. статті М. Г. Жулинського та М. І. Степаненка. Кн. 1: А–Ж. Полтава: Дивосвіт, 2020. С. 3–5.

(Т. Шевченко), з дивовижною наполегливістю й цілеспрямованістю звершував свою справу. Творча продуктивність ученого й літератора захоплює. Так, у виданому 2007 року Національною академією наук України біобібліографічному покажчику творів П. П. Ротача зафіксовано 3128 позицій. Хіба це не творчий подвиг?! А як при цьому не згадати, що впродовж 1965–1971 років Петро Ротач опублікував у журналі «Архіви України» 567 статей, натхненно працюючи над реалізацією задуманого ним українського біографічного словника «Полтавщина літературна».

Петро Ротач, перебуваючи майже все своє життя під пильним контролем радянських репресивних органів, змушений був часто ховатися за псевдонімами, аби опублікувати свої поезії, літературознавчі праці, історико-краєзнавчі дослідження, публіцистичні статті. Огром наукових і творчих звершень цього трудівника й духовного державотворця вражає. Згадаймо бодай те, що він опублікував в українських, російських та закордонних періодичних виданнях понад 1000 статей, рецензій, краєзнавчих розвідок. П. Ротач повернув в Україну, в українську літературу знакові імена українських письменників, які творили за межами рідної землі: Василя Барки, Івана Багряного, Олекси Ізарського, Дмитра Нитченка, Юрія Горліса-Горського, Олекси Веретенченка, Григорія Костюка... До речі, видатний український учений-літературознавець Г. Костюк і залучив молодого остарбайтера П. Ротача, якого силоміць вивезли в роки Другої світової війни до Німеччини, до співпраці в газеті «Земля» (Плауен, Саксонія), яку він редагував.

Петро Петрович Ротач уважав своїм національним і моральним обов'язком уключити до словника тих прозаїків, поетів, драматургів, істориків літератури, діячів науки й культури, які жили та творили в інших країнах, але були якимсь чином поєднані з Полтавщиною. Більше того, він підготував і видрукував 1998 р. біобібліографічний довідник «Розвіяні по чужині». Звісно, матеріали із цього довідника ввійшли до унікального наукового проекту «Літературна Полтавщина», який Петро Петрович розпочав 54 роки тому й до кінця своїх днів працював над ним. Слава Богу, за життя видатного дослідника літератури, культури полтавського краю до цієї роботи долучився його син, архітектор та історик Олександр Петрович Ротач, який доклав чимало зусиль для того, щоб цей словник максимально повно відтворював в іменах і творах літературну історію Полтавщини. І не тільки літературну, бо внаслідок здійсненого ним ґрунтовного фактологічного уточнення й доповнення та серйозного доопрацювання цей біобібліографічний словник збагатився іменами діячів науки, культури, громадських активістів, знаних на Полтавщині політиків і релігійних провідників... Пошук тих полтавців, які народилися й жили на цій землі, і тих, хто полишив край, але не поривав зв'язки з Полтавщиною, сягає XVII ст. й розпростороється на ці обшири, де волею різних причин і обставин опинилися вихідці з полтавського краю.

Микола Жулинський і Петро Ротач під час роботи наукової конференції, присвяченої 100-річчю спорудження пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві.

Фото, м. Полтава, ПДПУ імені В. Г. Короленка, 18 вересня 2003 р. Фото з архіву О. Ротача

Енциклопедичний бібліографічний словник «Полтавщина літературна» – це не просто колосально великий (понад 3000 довідок) компендіум, який уражає своїм діапазоном відомостей про діячів літератури й культури Полтавщини та скрупульозною пошуковою роботою (тут зібрано цінні матеріали, які публікувалися в місцевій пресі, малодоступних і рідкісних на сьогодні виданнях). Це оригінальна літературна енциклопедія, яка заслуговує на обов'язкове оприлюднення. Саме ім'я Петра Петровича Ротача до цього зобов'язує, бо в жодній області України не з'явилася друком така праця, як полтавська «Шевченківська енциклопедія» – двотомна «Полтавська Шевченкіана» (Полтава, 2005–2009). Це перша в Україні Шевченківська обласна енциклопедія, яка б не з'явилася без раніше започаткованого П. П. Ротачем біобібліографічного словника «Літературна Полтавщина». Її матеріали використовувалися при підготовці шеститомної «Шевченківської енциклопедії» (Київ, 2011–2015), над якою працював колектив Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України і яка відзначена Державною премією України в галузі науки і техніки 2016 року.

Петро Ротач упродовж півстоліття досліджував життя і творчу долю Тараса Шевченка, зокрема вивчаючи життєво-творчі зв'язки поета з Полтавщиною. Він опублікував сотні статей, оглядів, рецензій, заміток, а також книги «Від Удаю до Орелі: сторінки

Полтавської Шевченкіани» (2000), «Під кроною Шевченкового дуба» (2002), «Від Яготина до Полтави: Тарас Шевченко і Полтавщина» (2002), і вже підсумком цієї дослідницької діяльності стала його «Полтавська Шевченкіана» у двох книгах.

А завершити своє слово до тритомної енциклопедичної праці «Полтавщина літературна» я хочу словами незабутнього шевченкознавця Петра Ротача з не виголошеного ним виступу біля пам'ятника Т. Г. Шевченку 8 березня 2002 р. в Полтаві: «Звертаючись до своїх “дітей”, “дум”, яких посилав в Україну, Тарас Шевченко, наголо-

шував: “...в НАШУ Україну”. Це так просто і правдиво. Нашу, бо немає в нас іншої України, як немає і “другого Дніпра”. Соборна, вистраждена віками рабства і принижень, вона – НАША, і наше все, що за нею стоїть: мова, культура, земля, природа, люди. За таку Україну боровся Шевченко: її, НАШУ УКРАЇНУ, відстоювати і нам».

Своєю подвижницькою науковою та літературною творчістю, яка надихалася його глибокою вірою в неминуче постання незалежної, соборної України, славетний полтавець і великий українець Петро Петрович Ротач і відстоював нашу з вами Україну.

Микола Степаненко

«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА КУЛЬТУРА ТА ЗНАННЯ, ЗАПЛІДНЕНІ ХИСТОМ»²

Краєзнавство – найпатріотичніша наука.

Лариса Тупчій

Удобу незалежності інтерес до минувшини рідного краю, до земляків, які безпосередньо жили його духом своїх ідей, і тих, які пішли в далекі світи й вершили, хто як міг, історію, набув виняткової актуальності. Тож цілком закономірно, що на початку 90-х років збілого століття почало активно розвиватися літературне та історичне краєзнавство. У полтавському контексті цих подій виняткове місце належить світлій пам'яті Петрові Ротачу. Його вже опублікований, починаючи з другої половини 1960-х років, і ще не належно оприятлений доробок здобув високу оцінку фахівців, став тією духовною оазою, до якої припадали і припадають спрагли на знання про величне перебуле рідної землі люди, тим світлим дороговказом, до якого прямують послідовники. Усі книги, що вийшли з-під пера цього талановитого письменника, літературознавця, краєзнавця, відразу ставали, без перебільшення, бестселерами. Сам же автор постійно доповнював, уточнював новою інформацією вже надруковані праці, видозмінював їх. Він одержував цінні відомості від діаспоритів, із якими підтримував творчі взаємини навіть у ті часи, коли Україну й зарубіжжя розділяла залізна завіса. До речі, Петрові Ротачу першому вдалося зібрати докупи полтавців, які розлетілися по близьких і дале-

ких світах і там дбали про культурний поступ матеріальної України, і видати про них короткий біобібліографічний довідник «Розвіяні по чужині» (1998). Ця праця – результат багатолітньої сумлінної роботи майстра слова, котрому вдалося відчутти гіркий присмак чужини в роки Другої світової війни.

Петро Ротач 2007 року відлетів у засвіти. Він не встиг усього зробити, що напланував, точніше б сказати, не мав на це фізичної змоги й часу. Воно залишилося у вигляді впорядкованого фактажу, недооформлених статей, недописаних книжок, сюжетних начерків, робочих проєктів. Частину цього набутку родина передала до архіву, де його студіюють дослідники. Іншою частиною донедавна опікувалася дружина Петра Петровича Алла Олександрівна, колишній музеєзнавець, вдумливий літературознавець, людина широкого гуманітарного бачення. Але 2018 року й вона відійшла за вічну межу, не довівши до кінця справи свого чоловіка.

Є в Петра Ротача ще один продовжувач – син Олександр, архітектор за фахом і краєзнавець за покликанням. Йому пасують слова, які свого часу Вадим Павловський адресував Василеві Кричевському (Старшому): «Дуже вражливий до всього нового, живого, він ніколи не зупиняється в поступі; він усе дивиться тільки вперед і весь час іде в ногу з життям... тримається рідного ґрунту». А ще – в основі його студій «лежить майже енциклопедична культура та знання, запліднені хистом». Олександр Петрович послідовно й – наголосимо на цьому з особливим притиском – фахово продовжує справу батька й водночас

² Стаття є однією з передмов до видання «Полтавщина літературна»: Степаненко М. «Енциклопедична культура та знання, запліднені хистом». *Полтавщина літературна: енциклопедичний біобібліографічний словник: у 3 кн. / за ред. О. П. Ротача; вст. статті М. Г. Жулинського та М. І. Степаненка. Кн. 1: А–Ж.* Полтава: Дивосвіт, 2020. С. 6–8.